

**BOSHLANG'ICH MAKTABLARDA O'QITUVCHI VA O'QUVCHI
MUNOSABATLARIGA IKKI TOMONLAMA YONDOSHUV**

Xayitova Zilola Maxmudjonovna

Zilolahayitova16@gmail.com

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti
"Umumiy psixologiya" kafedrası o'qituvchisi

Mavlonova Jasmina

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti talabasi

Annotatsiya

Ushbu tadqiqot o'qituvchi va o'quvchi munosabatlarini ham o'qituvchi ham o'quvchi nuqtai nazaridan o'rganib chiqdi. Tadqiqot tomonlardan to'plangan ma'lumotlarga asoslangan holda o'qituvchi va o'quvchi munosabatlariga ta'sir qiluvchi uchta asosiy ijtimoiy va hissiy jihatni aniqladi, ya'ni, bog'liqlik, mavjudlik va muloqot qobiliyatlari. Ma'lumotlar Rasch o'lchov modeli bilan tahlil qilindi va osondan qiyingacha tartiblangan elementlardan iborat bir o'lchovli, chiziqli shkala yaratildi.

Elementlarning qiyinchiliklari o'zgaruvchining kontseptuallashtirilgan tuzilishini kuchli qo'llab-quvvatladi. Ushbu tadqiqot shuni ko'rsatadiki, o'qituvchi va o'quvchi munosabatlarini o'rganish zamonaviy o'lchash usullaridan foydalangan holda va boshlang'ich sinf o'quvchilarining nuqtai nazarini hisobga olgan holda amalga oshirilishi mumkin.

Tayanch so'z va tushunchalar: Bog'liqlik, mavjudlik, strukturaviy model, Rasch o'lchovi, chiziqli o'lchov, ijobiy munosabat.

Абстрактный

В этом исследовании изучались отношения между учителем и учеником как с точки зрения учителя, так и с точки зрения ученика. На основе данных, собранных от сторон, исследование выявило три основных социальных и эмоциональных аспекта,

которые влияют на отношения учителя и ученика, а именно родство, присутствие и коммуникативные навыки. Данные были проанализированы с помощью модели измерения Раша, и была создана одномерная линейная шкала с элементами, ранжированными от простого к сложному.

Трудности с заданием обеспечили убедительную поддержку концептуальной структуры переменной. Данное исследование показывает, что изучение взаимоотношений учитель-ученик может проводиться с использованием современных методов измерения и с учетом точки зрения учащихся начальной школы.

Ключевые слова и понятия: Зависимость, доступность, структурная модель, шкала Раша, линейная шкала, положительная связь.

Abstract

This study examined teacher-student relationships from both teacher and student perspectives. Based on the data collected from the parties, the study identified three main social and emotional aspects that influence the teacher-student relationship, namely relatedness, availability and communication skills. Data were analyzed with a Rasch measurement model and a unidimensional, linear scale was created with items ranked from easy to difficult.

Item difficulties provided strong support for the conceptualized structure of the variable. This study shows that the study of teacher-student relationships can be done using modern measurement methods and taking into account the perspective of elementary school students.

Key words and concepts: Dependence, availability, structural model, Rasch scale, linear scale, positive relationship.

Kirish

O'qituvchilik - bu shaxsiy muloqotga ko'p vaqt ajratishni talab qiladigan kasbdir. O'qituvchi va o'quvchining ijobiy munosabatlari samarali o'qitish va o'rganish uchun zarur deb hisoblanadi. Samarali o'qituvchilar - bu o'qitishda malakali bo'lishdan tashqari, sinf

hayotining insoniy o'lchoviga mos keladigan va ijobiy munosabatlarni rivojlantirishga qodir bo'lganlardir. Lekin ijobiy o'qituvchi va o'quvchi munosabatlari deganda nimani anglatadi? O'qituvchi va o'quvchi munosabatlari nima uchun muhim va ularni qanday o'lchanish kerak? kabi savollar ushbu tadqiqot uchun asos sifatida olingan.

O'qituvchi va o'quvchining ijobiy munosabatlari o'zaro qabul qilish, tushunish, iliqlik, yaqinlik, ishonch, hurmat, g'amxo'rlik va hamkorlik bilan yanada mustahkamlanadi. Har qanday shaxslararo munosabatlarning muvaffaqiyati ko'p jihatdan ikkala tomonning fikriga bog'liq. O'z o'quvchilarini qabul qilish, tushunish, iliqlik, yaqinlik, ishonch, hurmat, g'amxo'rlik va hamkorlikni namoyish etishda faol bo'lgan o'qituvchi nafaqat ijobiy o'qituvchi va shogird munosabatlarini boshlashga harakat qiladi, balki o'quvchilar bilan keyinchalik kuchli munosabatlar o'rnatish ehtimolini oshiradi.

Mavzuning dolzarbligi

O'qituvchi va o'quvchi munosabatlariga oid o'tmishdagi tadqiqotlar asosan munosabatlarning ta'lim jihatlariga e'tibor qaratdi va asosan o'qituvchi va talaba munosabatlarining ijtimoiy va hissiy jihatlarini e'tiborsiz qoldirdi (Baker, 1999; Birch & Ladd, 1996; Pianta, 1999). Shunday qilib, o'qituvchi va o'quvchi munosabatlarining ijtimoiy va hissiy jihatlarini o'rganish nisbatan yangi. G'arbiy adabiyotlardan o'qituvchi va talaba munosabatlarining asosiy ijtimoiy va hissiy jihatlarini aniqlash va to'plangan ma'lumotlar bilan batafsilroq o'rganish orqali tadqiqotdagi ba'zi bo'shliqlarni bartaraf etishga harakat qilindi.

Mavzu bo'yicha ilmiy izlanishlarning qisqacha tahlili

O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlar ijtimoiy va hissiy o'sishni ta'minlaydi va ularning aqliy farovonligini oshiradi (Brazelton & Greenspan, 2000; Lynch & Cicchetti, 1992; Pianta, 1999; Weare, 2000). Barqaror o'qituvchi va o'quvchi munosabatlari o'quvchining o'zini o'zi his qilishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va ulardagi chidamlilikni oshiradi (Pianta & Walsh, 1996; Rutter, 1979). Bundan tashqari, ijobiy o'qituvchi va talaba munosabatlarining afzalliklari o'qituvchilarga taalluqli bo'lib, ishdan qoniqish hissini yaxshilashga yordam beradi (L. Goldstein & Lake, 2000). G'arbiy tajribadan kelib chiqqan holda ushbu tadqiqotga kiritish uchun aniqlangan munosabatlar bog'liqlik, mavjudlik va aloqadir.

Bog'liqlik o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida mavjud bo'lgan aloqani anglatadi va adabiyotda ko'rsatilganidek, o'qituvchilarning sinfda o'quvchilar bilan munosabatlarini rivojlantirishning muhim jihati hisoblanadi (Fox, 1993; Howes, 2000).

Bog'liqlik o'qituvchining talaba bilan qanday "o'zaro" bo'lishi mumkinligini o'z ichiga oladi va munosabatlarning hissiy ohangiga taalluqlidir (Lynch va Cicchetti, 1992). O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ishonchli aloqa har bir talabaning akademik muvaffaqiyatiga, o'quvchining o'z xatti-harakatlarini tartibga solish qobiliyatiga va o'quvchining boshqalar bilan ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish qobiliyatiga yordam beradi (Entwisle & Hayduk, 1988; Shields va boshq., 2001; Tompson & Lamb, 1984; Valeski & Stipek, 2001). O'qituvchilar o'z talabalari bilan qanchalik yaxshi aloqada bo'lishlari muhim deb hisoblanadi

Boshlang'ich maktabda o'qituvchilarning o'quvchilar bilan munosabatlarini ko'rib chiqishda o'rganish uchun aspekt, o'qituvchilar o'z o'quvchilari bilan qanchalik yaxshi aloqada bo'lishlari muhim deb hisoblanadi. Chunki ijobiy aloqalar o'quvchining tegishliligi va o'zini qadrlash hissini oshiradi (Slater, 2004).

Mavjudlik adabiyotda ko'rsatilganidek, o'qituvchilarning o'quvchilar bilan munosabatlariga ta'sir qiluvchi muhim jihatdir (Good & Brophy, 2000; Pianta, 1999). Mavjudlik o'quvchining o'qituvchiga bo'lgan ehtiyojini qondirish uchun o'qituvchining doimo tayyor bo'lishini o'z ichiga oladi, xoh u akademik ehtiyoj (masalan, maktab ishida yordam berish) yoki ijtimoiy yoki hissiy ehtiyoj (masalan, do'stingiz tomonidan rad etilganligi haqida gapirish). Mavjud bo'lish va o'quvchilar bilan vaqt o'tkazish orqali o'qituvchilar va o'quvchilar bir-birlarini yaxshiroq bilib olishlari mumkin (Good & Brophy, 2000; Pianta, 1999). Bundan tashqari, g'amxo'r o'qituvchi bilan doimiy aloqa, bolalarda himoya mexanizmini rivojlantirishga yordam beradi va shu bilan psixo-ijtimoiy xavf omillarini kamaytiradi (Vaysberg, Kaplan va Xarvud, 1991).

Nazariy modelga qo'shimcha ravishda tadqiqotda foydalanish uchun so'rovnomalar uchun tizimli model tuzilgan. Strukturaviy model ushbu tadqiqot uchun ishlab chiqilgan anketalarni tuzishning nazariy asoslarini taqdim etadi. Bu munosabat xulq-atvorga ta'sir qilishini kutishga asoslanadi (Ajzen, 1989; Clark & Peterson, 1986). Aniqroq aytganda, asosli harakat nazariyasi e'tiqodlar munosabatga, munosabat niyatlarga va niyatlar xatti-harakatlarga ta'sir qiladi (Ajzen, 1989).

Maqolaning ilmiy yangiligi

O'quvchilar nuqtai nazaridan chiziqli o'lchovni ishlab chiqish bu tadqiqotning muhim jihatidir. Chunki Rasch o'lchov modelidan foydalangan holda o'qituvchi va o'quvchi munosabatlarning chiziqli o'lchovlari ilgari yaratilmagan. Bundan tashqari, tadqiqotning nazariy modeli, o'qituvchilarning o'quvchilar bilan munosabatlari analizi uchun strukturaviy model yaratilgan. Shunday qilib, ushbu tadqiqot o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarni va bu munosabatlarning rolini yaxshiroq tushunish uchun mutlaqo yangi yondashuvni taklif qiladi.

Tadqiqodning maqsadi

Ushbu maqola chiziqli shkalalar va munozara ma'lumotlaridan foydalangan holda o'qituvchilarning qarashlari va o'quvchilarning o'qituvchi va talaba munosabatlariga qarashlarini o'rgangan kengroq tadqiqotning faqat bir qismi haqida xabar beradi. Shunday qilib, tadqiqotning ushbu qismida ikkita asosiy maqsad bor. Birinchi maqsad, o'qituvchi-shogird munosabatlariga nisbatan ikki nuqtai nazardan (ideal va dolzarb) o'quvchilarning o'z-o'ziga hisobotlarini aniqlash uchun uchta jihatni (bog'liqlik, mavjudlik va muloqot qobiliyatlari) o'z ichiga olgan nazariy modelni yaratish va ikkinchi maqsad, o'qituvchi va talaba munosabatlarning chiziqli shkalasini yaratish.

Tadqiqotning obyekti

Tadqiqodning obyekti sifatida Toshkent shahri, Yunusobod tumanidagi, 239-sonli ayrim fanlari chuqur o'qitiladigan umumiy o'rta ta'lim maktabidagi o'qituvchi va o'quvchilar tanlandi.

Tadqiqodda qiyosiy tahlil va savolnomadan foydalanildi.

Tadqiqodning emperik manbaini anketa so'rovnomalari natijalari **tashkil etadi.**

Asosiy qism

O'qituvchi va o'quvchi munosabatlari ko'p sabablarga ko'ra muhimdir. O'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlar o'quvchining maktabga moslashishi, maktabda yaxshi ishlashi va tengdoshlari bilan munosabatda bo'lish qobiliyatiga katta ta'sir. O'qituvchi va talabalar o'rtasidagi munosabatlar sinfni boshqarishga va o'quv jarayoniga ta'sir qiladi.

Rivojlanish nuqtai nazaridan, ijobiy o'qituvchi va o'quvchi munosabatlarning o'rnatilishi talabning kognitiv rivojlanishiga yordam beradi, Rivojlanish nuqtai nazaridan, ijobiy o'qituvchi va talaba munosabatlarning o'rnatilishi talabning kognitiv rivojlanishiga yordam beradi,

Shaxsiy munosabatlarning sifati va xarakteriga, xususan, ushbu tadqiqotda boshlang'ich maktabda o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarga ta'sir qiluvchi ko'plab jihatlar mavjud. Ushbu jihatlar o'qituvchilarning talabalar bilan munosabatlariga qanday ta'sir qilishini to'liq tushunish juda murakkab bo'lishi mumkin. Barcha mumkin bo'lgan jihatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni to'liq tushunish juda muhim. Biroq, bularni soddalashtirish mumkin. Soddalashtirilgan model tanlangan jihatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunishni ta'minlaydi, ma'lumotlarni to'plashda tadqiqotga yo'nalish beradi va ma'lumotlarni tahlil qilish va sharhlash bo'yicha ko'rsatmalar beradi. O'qituvchilar va talabalar o'rtasida mustahkam, sog'lom munosabatlarni rivojlantirish uchun zarur deb topilgan uchta jihatdan foydalangan holda soddalashtirilgan model yaratildi.

Experiment

Strukturaviy model ushbu bosqichlarning har biri bilan bog'liq qiyinchilik darajasini ko'rsatadi. Strukturaviy modelda chapdan o'ngga qiyinchilik namunasi paydo bo'ladi. Bundan tashqari, strukturaviy modelda yuqoridan pastgacha qiyinchilik namunasi paydo bo'ladi, chunki har bir asosiy jihatdagi elementlar qiyinlik tartibida keltirilgan.

Qiyinchilik darajasini belgilashda turli darajadagi qiyinchilikni ifodalash uchun har ikki tarafdin ishtirokchilar soni 100 nafardan bo'lganligi sababli 100 gacha bo'lgan raqamlar proporsiyasi intensivligi ishlatilgan. Raqamlarning kichik ko'rinishi oson bo'lgan munosabatni ifodalaydi. Raqamlarning o'rta ko'rinishi javob berish qiyinroq, bo'lgan munosabatni, Raqamlarning katta ko'rinishi o'rtadagi javob berish qiyin bo'lgan xatti-harakatlarni va yakuniy savollarga javob berish qiyinligini bu esa o'zaro munosabatning yomonligini anglatadi.

O'qituvchilarning o'quvchilar bilan munosabatlarning tizimli modeli -

O'quvchilarning o'qituvchilar bilan munosabatlarning tizimli modeli -

	Oson				Qiyinroq				O'ta qiyin			
	Munosabatlar				Niyatlar				Xulq-atvor			
Oson	50		30		58		40		70		25	
Qiyinroq	40		50		37		28		15		55	
O'ta qiyin	10		20		5		32		15		20	

Strukturaviy model chapdan o'ngga, ya'ni munosabatlar, niyatlar va xulq-atvorning uchta qiyinchilik darajasini o'z ichiga olsa ham, o'quvchilarning davom etayotgan kontsepsiyasini hisobga olgan holda ushbu modelning soddalashtirilgan shakli tadqiqot uchun ishlatilgan. O'quvchilardan javob berish oson (men nima bo'lishini xohlardim) va javob berish qiyinroq bo'lgan xatti-harakatlar haqida fikrlari so'ralgan. Shunday qilib, ishlab chiqilgan anketa o'qituvchilarning o'quvchilar bilan hamda o'quvchilarning o'qituvchilar bilan munosabatlarining tarkibiy modelida mavjud bo'lgan qiyinchilik namunasini aks ettirish uchun tuzilgan.

Strukturaviy model ushbu tadqiqotda foydalanilgan Rasch o'lchovi bilan chambarchas bog'liq. Rasch o'lchovi ob'ektning qiyinchiliklarini o'lchovlar bilan bir xil shkalada hisoblab chiqadi va standart birliklar bilan haqiqiy chiziqli o'lchovni yaratish uchun foydalanilgan. Shu tarzda, Rasch o'lchovi strukturani sinab ko'rish uchun vositani taqdim etadi

O'qituvchi va talaba munosabatlarining ijtimoiy va hissiy jihatlarini o'rganish nisbatan yangi tadqiqot yo'nalishi ekanligini hisobga olsak, manbaa va vositalarning kamligi tushunarli. Ushbu tadqiqot insoniy fanlarda o'lchash bo'yicha dunyoning eng yaxshi amaliyotidan (Rasch o'lchovi) foydalanish orqali ko'plab talablarga javob beradi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning o'qituvchilar bilan munosabatlari haqidagi fikrlarini yaxshiroq tushunish uchun uchta jihatni o'z ichiga olgan model asosida o'qituvchi va talaba munosabatlarining chiziqli o'lchovini yaratish mumkin. O'quvchining

o'qituvchilari bilan munosabatlari haqida hisobot bergan 100 nafar o'quvchilarning ma'lumotlari bilan Rasch o'lchov modeli yordamida yaratilgan chiziqli o'lchovni tashkil etuvchi 3 ta element nuqtai nazaridan aniqlandi. O'qituvchi va shogird o'rtasidagi munosabatlar o'lchovlari osondan qiyinga sozlangan element qiyinchiliklari bilan bir xil shkalada berilgan. Chiziqli o'lchov o'qituvchilarning o'quvchilar bilan o'zaro munosabatlarning nazariy modelini qo'llab-quvvatlaydi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Brophy, J., & Evertson, C. (1976). Learning from teaching: A developmental perspective. Boston: Allyn & Bacon.
2. Hamre, B. K., Pianta, R. C., Burchinal, M., Field, S., Locasale-Crouch, J. L., Downer, J. T., . . . Scott-Little, C. (2012). A course on effective teacher-child interactions: Effects on teacher beliefs, knowledge, and observed practice. American Education Research Journal, 49(1), 88–123.
3. Hanushek, E. A. (2002). The long-run importance of school quality. NBER Working Paper 9071, National Bureau of Economic Research
4. Jo'rayeva S.N. O'qituvchi imidji mas'uliyati bilan o'zaro aloqadorlik uyg'unligi // «Psixologiya». 2021. №2. B. 65-69.
5. <http://innosci.org/index.php/jarsp/article/view/262>.